

České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury
Czech Technical University in Prague, Faculty of Architecture

Doc. PhDr. Petr Kratochvíl, CSc.

Architektura a veřejný prostor
Architecture and Public Space

Summary

The lecture deals with public space both as a physical phenomenon and social phenomenon. In the frame of methodological questions it defines its fundamental meaning by referring to the works of sociologists Richard Sennett and Hans Paul Bahrdt: The public space offers the opportunity to meet other people, confront the difference, and at the same time it is a place which can strengthen social solidarity and mutual respect.

Different factors that endanger public spaces today are mentioned (increasing physical and mental mobility, domination of transport and commercial activities, disintegration of distinct urban forms, urban sprawl and gated communities). However, at the same time we are witness of the renaissance of public spaces which are becoming the tool of the renewal of larger areas of cities and towns.

Besides the most usual form of new interventions, that is the refurbishment and remodelling of existing historical squares, streets etc., there are new types of public spaces using untypical places for public life (as for example former rail tracks, artificial islands in water streams, pedestrian bridges, surfaces of buildings, etc.). The lecture analyses how they support public life, what are their important features helping articulate a beneficial relation between public and private sphere and how they enhance – many times together with other means of visual arts – vivid activities, social cohesion and the sense of solidarity. Public spaces must be not only nice and pleasant, but have to fulfil very complex social role.

Souhrn

Přednáška se zabývá veřejným prostorem jako fyzickým a zároveň i sociálním fenoménem. V rámci metodologických otázek definuje jeho základní význam s odkazem na sociologické práce Richarda Sennetta a Hanse Paula Bahrdta: Veřejný prostor nabízí příležitost k setkání s ostatními lidmi, ke konfrontaci s odlišností a zároveň je to místo, které může posilovat sociální solidaritu a vzájemný respekt.

Jsou zmíněny různé faktory, jež veřejný prostor dnes ohrožují (rostoucí fyzická i mentální mobilita, nadvláda dopravy a komerčních aktivit, dezintegrace jasných urbánních forem, rozpínání sídelní kaše, ohrazené komunity, apod). Zároveň jsme však svědky renesance veřejných prostorů, které se stávají prostředkem obnovy i širších oblastí města.

Vedle nejběžnější formy nových intervencí, již je obnova a přetváření existujících historických náměstí a ulic, se objevují nové typy veřejných prostorů, které pro veřejný život využívají netradičních míst (např. zrušených železničních tratí, umělých ostrovů uprostřed řeky, pěších mostů, celých povrchů budov, apod). Přednáška analyzuje, jakým způsobem podporují veřejný život, co jsou ony důležité rysy, jež pomáhají artikulovat vhodný vztah mezi veřejnou a soukromou sférou, a jak posilují – často i prostřednictvím uměleckých objektů – živé aktivity, sociální soudržnost a pocit solidarity. Veřejné prostory musí být nejen krásné a příjemné, ale musí plnit i velmi komplexní sociální roli.

Klíčová slova: teorie architektury, veřejný prostor, dějiny urbanismu, umění ve veřejném prostoru

Keywords: theory of architecture, public space, history of townplanning, public art

OBSAH

1.	Renesance zájmu o veřejný prostor.....	6
2.	Metodologické přístupy a sociální smysl veřejného prostoru.....	8
3.	Nesamozřejmost veřejného prostoru.....	11
4.	Nové formy veřejných prostorů.....	15
-	obnova stávajících městských prostorů.....	15
-	nalézání nových míst pro založení veřejného prostoru.....	17
-	veřejný prostor jako základ koncepce nové městské části.....	19
-	budova jako veřejný prostor.....	20
-	artikulace rozhraní veřejné a soukromé sféry.....	21
-	výtvarné dílo ve veřejném prostoru.....	23
-	komunikace lidí a jejich participace na dění ve veřejném prostoru.....	24
5.	Poznámky a literatura.....	25
6.	Oborné curriculum vitae.....	27

Motto: „*U nás, v Itálii, ve Francii je ulice jakási velická hospoda nebo veřejný sad, náves, shromaždiště, hřiště a divadlo, rozšířený domov a zápraží...ten nejzajímavější lokál, kde vás potká tisícera podívaná a promluví k vám tisíc dobrodružství; lokál, kde lidé pískají nebo se perou, hlučí, koketují, odpočívají, básní nebo filosofují, chodí na stranu a užívají života a dělají vtipy nebo politiku a shlukují se ve dvojice, v trojice, v zástupy nebo v revoluce.*“¹

(Karel Čapek, 1924)

1. RENESANCE ZÁJMU O VEŘEJNÝ PROSTOR

Budování nových i úpravy existujících veřejných prostorů patří dnes k důležitým motivům městských politik a plánů. Řada městských správ po celém světě si uvědomila, že kvalita veřejných prostorů podstatným způsobem podmiňuje jak obraz, tak fungování města a že relativně malé investice do zkvalitnění veřejných prostorů mohou nastartovat spontánní procesy rehabilitace mnohem širších městských oblastí. Na počátku této renesance zájmu o veřejný prostor stál nepochybně přitažlivý příklad Barcelony, která spojila přípravu města na Olympijské hry v r. 1992 s promyšlenou strategií zakládání nových náměstí, parků, promenád nebo jejich atraktivních úprav. Tato strategie „urbanistické akupunktury“ nebo „urbanismu metastází“ – jak ji označovali její tehdejší iniciátoři architekti Oriol Bohigas² a Manuel Solá-

Morales – vytvořila v městské tkáni nová ohniska, která podnítila obnovu i okolních čtvrtí. Ale důraz na kvalitu městských prostorů se dnes prosazuje i v zemích, které nemají takovou tradici života pod otevřeným nebem jako města mediteránní: Nejnovější příklady z New Yorku, který se i v srdci Manhattanu snaží vytlačit dopravu ve prospěch pobytových funkcí, prokazují, že příjemné veřejné městské prostory lze vytvořit i v prostředí zatíženém současnými civilizačními trendy v té nejextrémnější podobě.

Alberto Viaplana, Helio Pinon: Mare Magnum, Barcelona

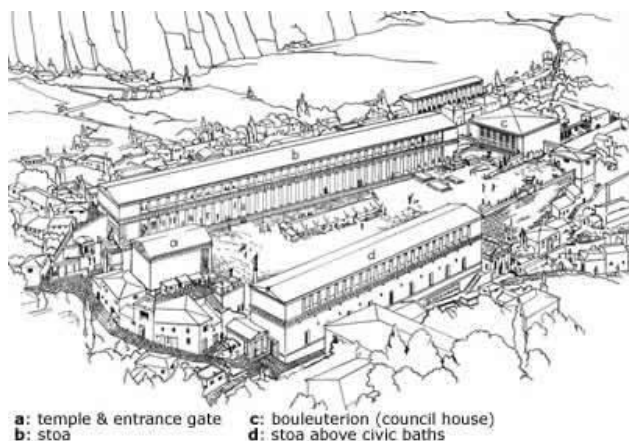
2. METODOLOGICKÉ PŘÍSTUPY A SOCIÁLNÍ SMYSL VEŘEJNÉHO PROSTORU

Téma veřejného prostoru, jeho ohrožení a možné obnovy, je ale v současnosti i významným a frekventovaným tématem teoretických diskuzí, k nimž přispívají jak teorie architektury a urbanismu, tak řada disciplín společenskovedních.³ Sousloví „veřejný prostor“ ostatně samo poukazuje ke dvěma rovinám: k fyzicky definovanému tvaru a k životu, který ho zaplňuje. Náměstí bez specifických aktivit, mezilidských kontaktů a vztahů veřejným prostorem není, zůstává jen fyzickým místem. Přínos filozofie, sociologie, kulturní antropologie je proto nedocenitelný. Rozsah odborné literatury k tématu veřejného prostoru je dnes již nedozírný. Ponecháme-li stranou práce historiografické, lze v zásadě rozlišit tři kategorie přístupů, které se liší tím, co pod pojmem veřejný prostor chápou, jaké metody používají při jeho analýze, ale i tím, jaké praktické důsledky z nich lze vyvodit.⁴ První vychází z filozofických, sociologických nebo politologických teorií a v pojmu veřejný prostor akcentuje především jeho roli jako místa, kde člověk může svůj individuální život sdílet s druhými lidmi a sám sebe prožívat jako součást širšího celku – obce. Zahrnujeme sem i ty přístupy, které veřejný prostor vůbec nespojují s něčím fyzickým (s fyzickým místem), ale využívají dvojznačnosti pojmu prostor, kdy například mluvíme o prostoru politiky, o prostoru veřejné diskuze. Veřejný prostor zde splývá s pojmem veřejná sféra. I tyto přístupy mohou být užitečné pro architektonickou a urbanistickou

teorii.⁵ Sice jí nedávají jasná praktická vodítka, za to však hlubší základ. Do druhé kategorie přístupů bychom zahrnuli ty úvahy, které si všímají především toho, co se ve veřejných prostorech odehrává, činností, které prostory umožňují, podněcují nebo naopak vylučují.⁶ Samozřejmě, že v rámci těchto přístupů dominuje bohatá literatura o konfliktu dopravy s jinými formami využívání veřejných prostorů. A konečně třetí kategorie přístupů je spojena s konkrétním architektonickým ztvárněním veřejných prostorů a s reflexí vlastních tvůrčích návrhů. Kdybychom měli tyto tři kategorie přístupů vyjádřit heslovitě, pak tematizují 1. smysl – 2. aktivity – 3. fyzickou podobu. I z toho je zřejmé, že nejzajímavější jsou ty úvahy, které se všechny tři přístupy snaží propojit a hledat souvislost mezi sociálním smyslem, aktivní náplní a fyzickou podobou veřejných prostorů.⁷

Vraťme se však ještě na chvíli k přesnějšimu pojmenování smyslu veřejného prostoru, neboť právě otázka, k čemu vůbec veřejný prostor dnes potřebujeme, by měla být východiskem i pro jeho architektonické ztvárnění. Nepochybně existují proměnlivé, pro dnešní dobu typické funkce veřejného prostoru, ale jistě zde jsou i funkce nadčasové, které ho definují právě jako veřejný prostor. Za historický vzor veřejného prostoru bývají uváděny řecká agora a středověké tržiště. A přestože již dávno neodbyváme politické debaty pod širým nebem a obchodování se přesunulo převážně do krytých interiérů, přesto to, co se v hlubší rovině na agoře a tržišti odehrávalo, je tím, co by měly splňovat i naše veřejné prostory. Agora byla stavebně jasně vymezeným místem, kde se občan řecké polis mohl podílet na společných záležitostech

obce a kde se zároveň prolínaly aktivity politické, soudní, obchodní. Jak zdůrazňuje americký sociolog města Richard Sennett ⁸, toto formování „společného“ se děje na základě setkávání se s „odlišnostmi“, s odlišností názorů, lidských individualit, činností, jimž veřejný prostor poskytuje scénu. Právě tato možnost, ba nezbytnost vyrovnávat se s odlišnostmi je oním sociálně důležitým atributem veřejného prostoru, který je třeba mít trvale na zřeteli.

Assos: Agora

Podobnou rozmanitost činností a „herců“ bychom našli na scéně středověkého tržiště. Ta se zpravidla nacházela v těžišti města, obklopena budovami důležitých městských institucí (radnice) – obchodní aktivity se tak přirozeně mísili se společenskými i politickými. Podle Hanse-Paula Bahrdta ⁹ bylo středověké tržiště místem, kde se zrodila veřejná sféra jako protiklad sféry soukromé a existence této polarity je podle

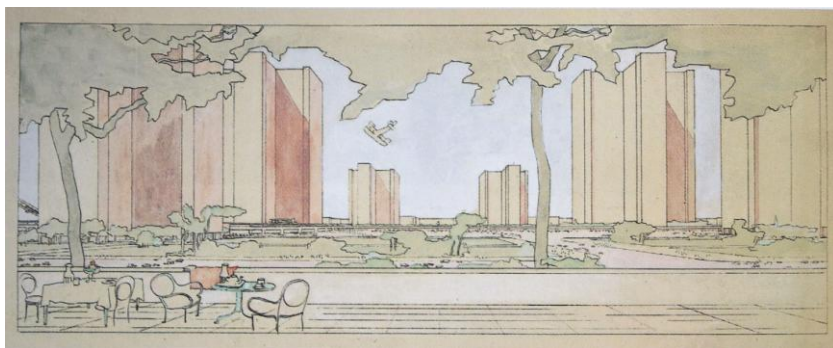
něj to, co dělá město městem. Na rozdíl od vesnice s neanonými sociálními vztahy se ve městě člověk na ulici potkává s cizími lidmi, s nimiž však přesto musí hledat nějaký elementární způsob soužití – a formování těchto pravidel, založených na respektu k druhému jako anonymní bytosti, bylo zárodkem formování i představy demokracie.

Připomínka těchto hlubších dimenzí smyslu veřejného prostoru je podle mne zásadní, neboť až příliš často je budování veřejných prostorů chápáno pouze jako zkrášlování města, hledání jeho příjemné podoby nebo jako zajišťování pouze rekreačních funkcí. Možnost konfrontovat se s druhými a s jejich odlišnostmi, podněcovat k hledání společného a sdíleného je stále důležitou funkcí veřejného prostoru, je kritériem, že jde skutečně o veřejný prostor. Jsem přesvědčen, že rozpad či absence veřejných prostorů vždy svědčí o prohlubující se společenské dezintegraci a rozpadu veřejného života jako takového.

3. NESAMOZŘEJMOST VEŘEJNÉHO PROSTORU

Proč je však právě dnes téma veřejného prostoru tak aktuální a předmětem poměrně složitějšího teoretizování? Vždyť po celá staletí bylo rozvržení veřejných prostorů – náměstí a uliční sítě – základním krokem v plánování města. A ještě např. Camillo Sitte ve svém spisu „Stavba měst podle uměleckých zásad“¹⁰ považoval formování veřejného prostoru za ústřední bod své urbanistické koncepce. To, co bylo kdysi samozřejmé, musí být dnes nově zdůvodňováno. Důvody této nesamozřejmosti spočívají podle mne v dvojí rovině. Za prvé byla s počátkem moderní architektury zpochybněna tradiční fyzická forma

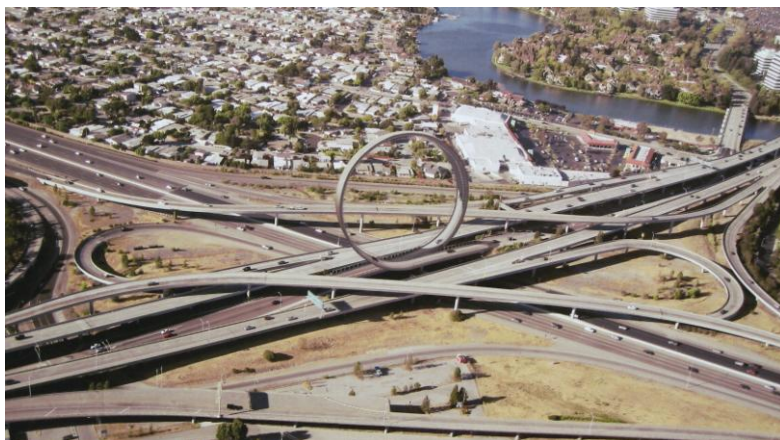
veřejných prostorů – odmítnutím koridorové ulice a blokové zástavby, kde linie průčelí jasně definovala obrys veřejného prostoru a jeho hranici se soukromým světem. Le Corbusierova vize „Zářícího města“ s volně stojícími objekty v nečleněném prostorovém kontinuu již s žádným jasně vymezeným prostorem nepočítala – veřejný prostor je zde prázdno obklopující solitérní stavby. A přestože bylo toto dogma již po 2. světové válce podrobováno revizi, v rozvolňujícím se městě či sídelní kaši již veřejné prostory nutně musí hledat i jinou podobu, než jakou měly v kompaktní městské tkáni.

Le Corbusier: Současné město, 1922

Druhou rovinou, z níž pramení nesamozřejmost současného veřejného prostoru, je sama povaha dnešního života, který je založen na fyzické i mentální mobilitě člověka. Vazba na konkrétní místo se stále více oslabuje: Díky dostupným dopravním prostředkům žijeme zároveň na mnoha místech ¹¹,

kteřá spolu viditelně nijak nesouvisejí – ať už odjíždíme za prací, nákupy, dovolenou, změnou kariéry. A díky informačním technologiím jsme neustále vtahováni do virtuálního světa, který jako by ležel zcela mimo fyzický prostor.

Bannberg, van Dijk, Klaase: Virtual Realities

Dnešní člověk tak zdánlivě nepotřebuje konkrétní místo, aby se podílel na veřejné sféře, když se virtuálními prostředky může propojit s kýmkoliv na světě. A veřejný prostor ztrácí i řadu dalších, pragmatičtějších funkcí, když se jeho dřívější náplň postupně stěhuje do specializovaných zařízení. Typickým konkurentem jsou dnešní shopping mally nebo polyfunkční komplexy spojené s dopravními uzly (jako jsou třeba mezinárodní letiště), které představují alternativu, odsávající život z tradičních veřejných prostorů. Někteří autoři považují toto prostředí za veřejný prostor současnosti.¹² Lze však za veřejný prostor považovat místo, kde je vše podřízeno

marketingovým strategiím a permanentní kontrole? Právě ona – pro veřejný prostor zásadní – možnost spontánního a neřízeného setkávání se s odlišnostmi a něčím neočekávaným je zde nahrazena sice skrytou, ale o to důslednější manipulací.¹³

Přes tato oslabení tradičních důvodů, proč lidé využívali veřejné městské prostory, zůstávají městské ulice, náměstí, parky stále přitažlivým místem, kde se odehrává řada aktivit, bez nichž by městský život byl ochuzený. A jejich spektrum zůstává překvapivě široké: Od cíleného pohybu, přes volné procházky a k posedávání, od nakupování po politické shromáždění. Například nedávné hnutí „Occupy Wall Street“ bylo typickou akcí internetové generace, organizující se prostřednictvím internetových sociálních sítí; pokud však chtělo skutečně vstoupit do veřejného politického prostoru, muselo vyjít z onoho virtuálního světa a obsadit fyzický městský prostor, náměstí. (A otázka, do jaké míry smí být pobyt na veřejném místě regulován, patřila k jednomu z témat tamních diskuzí.)

Souhrnně řečeno: Bez veřejných prostorů by město nebylo městem a městský život by postrádal jednu z důležitých scén, na nichž se ve střetávání odlišností formuje i jistý pocit sounáležitosti.

4. NOVÉ FORMY VEŘEJNÝCH PROSTORŮ

Jak jsme již uvedli, veřejné prostory současného města se ocitají v jiných urbanistických souvislostech než v dobách, kdy náměstí bylo jasným ohniskem kompaktního a přehlednutelně uspořádaného města. A rovněž obyvatel města má řadu jiných možností, jak se setkávat s druhými, než jen na jevišti městského veřejného prostoru. Jan Gehl tuto situaci shrnuje jednoduše: Zatímco dříve člověk veřejný městský prostor navštěvovat musel, dnes je to věcí jeho volby a záliby, a veřejné prostory proto o jeho přízeň musí usilovat, tedy být atraktivní. A veřejné prostory proto dnes přijímají i nové formy, které reagují nejen na nové estetické koncepce, ale zejména na nové formy jejich potenciálního využívání. A jsme také svědky toho, že jsou pro vytvoření veřejného prostoru vyhledávána a využívána typologicky jiná místa, než jaké nabízel tradiční prostor náměstí, ulice apod.

Nelze v rámci krátké přednášky podat nějakou přehlednou typologii dnešních veřejných prostorů. Spíše se můžeme pokusit na několika vybraných příkladech ukázat některé příznačné momenty v tvorbě veřejných prostorů a na nich analyzovat různé aspekty toho, jak se zde naplňuje smysl veřejného prostoru.

Přirozeně, že nejběžnější formou intervencí zůstává obnova stávajících městských prostorů. Zejména v evropských městech je dosud síť historických náměstí a ulic přirozeným těžištěm celého města a je tedy logické, že obnova veřejných prostorů začíná hlavním náměstím. Platí to i pro česká a moravská města, jejichž centrální prostory – nepochybně i díky

evropským dotacím – prošly výraznou rehabilitací. Prvním nutným krokem je vždy dopravní řešení, které uvolní prostor od projíždějících či parkujících aut pro pohyb pěších nebo najde vyvážené soužití mezi oběma druhy pohybu.

Vladimír Balda, Jiří Jand'ourek: Rekonstrukce náměstí ve Frýdlantu, 2012

Prakticky všechna hlavní náměstí u nás pak získala nový povrch (místo asfaltu se sem obvykle vrátily tradiční materiály), současnou podobu získal městský mobiliář a osvětlení. Pokud návrhy úprav přesahují pouhou obnovu a vykazují i výraznější výtvarné a architektonické ambice, projevuje se v nich obdobný rys jako v celé současné české architektuře: Sklon spíše ke střízlivosti než k okázalému předvádění množství nápadů. Je zde často zřetelný důraz na harmonické zvládnutí a přehlednost prostorových vztahů;

důmyslná hra s dlažbou; minimalismus v designu městského mobiliáře (laviček, luceren) s využíváním kontrastních moderních materiálů (kortenová ocel); spíše potlačování přírodních prvků s výjimkou přítomnosti vody a jasná diferenciacie mezi městským prostorem typu náměstí a parkem. V poslední době se častěji objevují i pokusy vtisknout veřejnému prostoru nějaký příběh, nejčastěji odkazující k historii místa a vyjádřený výtvarnými prostředky odlišnými od tradičního pomníku. Slabou stránkou tohoto jinak pozitivního trendu je, že se obnova stávajících veřejných prostorů u nás vesměs omezuje opravdu jen na centrum a málo se šíří do čtvrtí, kde lidé běžně žijí. Tyto rehabilitované prostory tak nejsou součástí každodenního života, ale občasných cílených návštěv, pokud nejsou přímo podřízeny potřebám turistického průmyslu vytěšňujícího domácí obyvatele.

Interpretačně zajímavějším typem intervencí je nalézání nových míst pro založení veřejného prostoru. Příklad newyorské High Line, dvoukilometrové promenády na trati zrušené vlakové vlečky, je asi dostatečně známý.¹⁴ Umožňuje nám však poukázat na některé důležité aspekty. Především na fakt, že zde veřejný prostor – a to celoměstského významu – vznikl díky veřejné iniciativě skupiny místních obyvatel, kteří chtěli zachránit zajímavou industriální památku a rozvinuli kampaň na politickou podporu její obnovy a dodnes s přispěním města tuto pěší trasu udržují. Tento příklad ukazuje, že úspěšný veřejný prostor předpokládá spolupráci a součinnost městských orgánů a veřejnosti, lokální aktivita je i signálem, že místo bude opravdu životaschopné a nikoliv

pouze – sice krásně vyprojektovaným, leč mrtvým – prostorem. Druhým pozoruhodným aspektem tohoto projektu je, že se linie promenády stala vskutku podnětem obnovy okolních čtvrtí, včetně nové výstavby na náhle „prestižní adrese“. Stala se oním ohniskem pozitivní nákazy v Bohigasově smyslu městské akupunktury. Mohli bychom uvést překvapivé množství podobných příkladů proměny území dopravních staveb na veřejné prostory – bývalých železničních tratí (Promenade plantée v Paříži, cyklostezka v Praze pod Vítkovem), odstraněných rychlostních komunikací (South Embarcadero v San Francisku) – ne vždy se je však podaří skutečně propojit s okolní městskou tkání a životem.

Diller, Scofidio + Renfro: High Line, New York, 2009 a 2011

Takovými nově využitými opuštěnými plochami se v mnoha evropských městech staly bývalé přístavy, často umístěné v blízkosti centra. A na mnoha realizacích můžeme studovat veřejný prostor jako základ koncepce nové městské části; tedy otázku, zda je ještě možný návrat k tradičním východiskům urbanistického plánování.

Hamburk: HafenCity

Příklad hamburské „Hafen City“ je podle mne přesvědčivý a koncepčně nejpropracovanější. Přestože zde nedominuje tradiční uzavřené náměstí a městská ulice, není prostor pouhým okolím staveb, ale naopak klíčovou rovinou, vůči níž je zástavba koncipována. Prostor je zde vnitřně diferencován

v souladu s přirozenou i přístavem modifikovanou morfologií místa a zároveň jako nabídka rozmanitých prostorových situací pro různé sociální aktivity. Vazba budov k formování prostoru je intenzivní, a to i funkční náplní parteru, který ovlivňuje atraktivitu veřejného prostoru. Předpokladem toho, že i soukromí investoři (a těch je zde samozřejmě většina) podřizují své projekty záměrům budování atraktivního a sociálně inkluzivního veřejného prostoru, byla existence jasného regulačního plánu nové čtvrti i účinných nástrojů jeho prosazování. Plán a pravidla předcházely prodej pozemků.

V rámci jednotlivé budovy bývá veřejným prostorem obvykle její veřejně přístupný parter a interiér – pasáže, dvorany, nádvoří, apod. Novým fenoménem je budova jako veřejný prostor, kdy je využíván téměř celý povrch stavby. Nová budova opery v Oslo od ateliéru Snohetta se svými šikmými plochami zastřešení nabízí celou plochu jako rozšíření veřejného prostoru, volně přístupného v kteroukoliv denní i roční dobu a zabydlovanou i akcemi, jež přímo nesouvisí s provozem opery samé. Toto záměrné stírání rozdílu mezi stavbou a okolními plochami má svou paralelu ve snaze překlenout onen často příkrý předěl mezi do sebe uzavřenou důstojnou kulturní institucí a běžným životem: Rozlehlý vstupní foyer je jakýmsi mezi prostorem, sloužícím oběma stranám a podněcujícím vzájemný kontakt dění v interiéru a exteriéru. Staveb podobně koncipovaných – jistě i z důvodů formální zajímavosti dramaturgických šikmin – je dnes poměrně hodně. Viz například dostavba v newyorském Lincolnově centru od ateliéru Diller a Scofidio nebo bytový dům „8“ v Kodani od ateliéru BIG.

Ateliér Snohetta: Opera, Oslo 2008

Tento kodaňský příklad nás přivádí k dalšímu důležitému tématu, a to je artikulace rozhraní veřejné a soukromé sféry. Celým komplexem prochází šikmá cesta podél lodžii či předzahrádek jednotlivých bytů jako další z variant, jaké v minulosti představovali například Le Corbusierova vnitřní ulice v Unité d'habitation nebo ulice-pavlače v Robinu Hood Gardens od manželů Smithsonových. Na rozdíl od uvedených precedentů je tato kodaňská cesta přístupná i veřejně a přesto její atmosféra vybízí k respektování soukromí nebo k udržování korektních sousedských vztahů. Možná je tato forma prolnutí veřejného a soukromého příliš extrémní. Ale je

třeba na ni alespoň upozornit jako na protiklad opačného extrému, jímž jsou tzv. „gated communities“ vznikající bohužel již i v českých městech. Jejich quasi-veřejný prostor je přímým popřením myšlenky Louise Kahna,¹⁵ že „Ulice je místnost celého společenství,...“. O vztahu soukromé a veřejné sféry však rozhoduje i to jak jsou pojaty i obklopující stěny domů, včetně oken, vstupů či oplocení. Jak říká Josef Pleskot: „To jsou ty plochy nasvislo, které patří veřejnému prostoru, to nejsou plochy privátní, to jsou de facto plochy veřejné, ty vytvářejí příznivou nebo nepříznivou atmosféru veřejných prostranství.“¹⁶

Ateliér BIG, Kodaň, bytový dům 8, 2009

Novou roli dnes hraje i výtvarné dílo ve veřejném prostoru.
Ponecháme-li stranou výtvarné řešení domovních průčelí, které je samozřejmě možné rovněž považovat za vstup výtvarného umění do veřejného prostoru – pak celá staletí si víceméně vystačila se sochařskými pomníkem připomínajícím nějakou osobnost či událost a s náboženskými symboly mariánských sloupů, soch svatých, apod.

Vito Acconci: Plovoucí ostrov, Graz, 2006

Moderní doba nejen rozšířila spektrum výtvarných objektů umísťovaných do veřejného prostoru jako do jakési galerie pod volným nebem, ale dnes je stále více akcentována i jejich role jako aktivačních prvků prostoru. Tyto objekty mají vytvářet nejen vizuální akcenty organizující daný prostor, ale často mohou být aktivně používány. Stírá se přitom i rozdíl

mezi objektem a prostorem, výtvarné dílo samo může nabízet prostor k obývání – jako např. stavby a městské intervence Vita Acconciho v Grazu a San Francisku nebo tzv. červené místnosti v St. Gallenu od Carlose Martineze a Pipilotti Rist.

Zdrojem aktivizace veřejného prostoru je však především živá komunikace lidí a jejich participace na dění ve veřejném prostoru. Přes veškerý význam dobrého architektonického řešení veřejného prostoru tou nejzajímavější součástí veřejného prostoru jsou druzí lidé. Veřejný prostor samozřejmě nabízí pouze možnost takových setkání, více či méně přitažlivé jeviště, na němž se mohou odehrávat. Jeviště, na němž se můžeme přesvědčit, že přes všechnu různost jsme schopni nacházet společnou řeč.

New York, Washington Square

5. POZNÁMKY A LITERATURA

1. Karel Čapek, *Anglické listy*. Praha, Československý spisovatel 1970, s. 19-20.
2. Ještě před zahájením olympijských her Bohigas vyložil svou strategii na konferenci v Praze v roce 1991. Viz: Oriol Bohigas: Rekonstrukce Barcelony. In: Alena Galardová – Petr Kratochvíl (eds.), *Praha – budoucnost historického města*. Praha 1992.
3. Široké spektrum pohledů nabízí např. antologie: Tom Avermame et al. (eds.), *Architectural Positions – Architecture, Modernity and the Public Space*. Amsterdam 2009, nebo Petr Kratochvíl, *Architektura a veřejný prostor*. Praha 2012.
4. Metodologické otázky zkoumání veřejného prostoru jsou blíže rozvedeny ve stati: Petr Kratochvíl, Veřejný prostor jako architektonický a sociální problém. *Architektúra & urbanizmus*, XLV, 2011, č. 3-4, s. 145-165.
5. Mohli bychom sem zařadit práce Hannah Arendtové nebo Jürgena Habermase a některých dalších, které zmíníme později.
6. K průkopníkům empirických studií chování ve veřejných prostorech patřil William H. Whyte, *The Social Life of Small Urban Places*. New York 1980.
7. K takovým jistě patří u nás hojně překládaný dánský architekt Jan Gehl, který je nejen propagátorem města pěších a cyklistů, ale zejména autorem propracovaných obsahových programů veřejných prostorů řady světových velkoměst.
8. Richard Sennett, *Spaces of Democracy*. Ann Arbor, Michigan, 1998.
9. Hans-Paul Bahrđt, *Die moderne Grossstadt*. Hamburg 1969

10. Camillo Sitte, *Stavba měst podle uměleckých zásad*. Český překlad Vladimír Buriánek. Praha 1995.
11. Ulrich Beck označuje tento nepevný, těkavý vztah k místu „ortopolygamie“. Viz: Ulrich Beck.: Individualisierung, Globalisierung und Politik. *ARCH+*, 2001, 158, s. 30
12. Nejsme si například jisti, zda Rem Koolhaas ve svých statích jako „Generic City“ podává kritiku, neutrální analýzu či apoteózu takového prostředí.
13. K fenoménu shopping mallů viz: Margaret Crawford „The World in a Shopping Mall, in: Michael Sorkin (ed.), *Variation on a Theme Park – The New American City and the End of Public Space*. New York 1992.
14. Z bohaté literatury o High Line odkazují na: Ciorra, Pippo: High Line New York, *Domus*, 931, 2009, č.12, s. 20 - 28.
15. Louis Kahn, *Ticho a světlo*. Praha 1999, s. 79.
16. Petr Kratochvíl, „Josef Pleskot“, in: *Rozhovory s architekty 01*. Praha 2005, s. 10.

5. ODBORNÉ CURRICULUM VITAE

Doc. PhDr. Petr Kratochvíl, CSc.

narozen 12. 3. 1950, Praha

Vzdělání a zaměstnání:

Vědecký pracovník v oblasti dějin moderní a současné architektury a dějin urbanismu.

Absolvent Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (1968-1973) oborů filozofie a psychologie. Doktorská dizertační práce (PhDr.) „Ernst Cassirer – filozofie symbolických forem“ (1978), kandidátská dizertační práce (CSc.) „Město jako kulturní fenomén“ (1990).

Habilitace v oboru Dějiny architektury a ochrana památek na FA ČVUT v r. 2009.

1974 – 1986 zaměstnán ve Středisku teorie architektury a rozvoje sídel ÚFS ČSAV, od r. 1986 dodnes v Ústavu dějin umění AV ČR (dříve ÚTDU ČSAV).

Členství:

1994-2001 členem Akademické rady AV ČR, z toho 1998-2001 členem jejího předsednictva.

2001- 2009 místopředsedou a 2009-2012 členem Vědecké rady AV ČR

1998-2004 členem Akreditační komise České republiky
člen Academia Scientiarum et Artium Europea (od 2000)
expert za ČR v Programové komisi “Social Sciences and Humanities” 7 rámcového programu EU (2007-2010)
člen poradní komise MŠMT pro Centra základního výzkumu (2008-2012)

Pedagogická činnost:

Externí přednášející na Akademii výtvarných umění v Praze (1990-91)

Pedagog na Fakultě umění a architektury TU v Liberci (od r. 2006 dodnes – VPP)

Externí přednášky na FA ČVUT v rámci kurzu Současná světová architektura (2007, 2008)

Kurátorem výstav:

„Jen stavby – česká architektura 1989-1999“ (spolu s Pavlem Halíkem), Pražský hrad 2000, Berlín, Haag, Delft, Mnichov, Brusel (2001), Londýn (2002)

„Čeští architekti v zahraničí“, Praha – Fragnerova galerie (2003), Berlín, Káhira 2004

„Jan Hird Pokorný – český architekt v New Yorku“ (spolu s Vladimírem Šlapetou), Praha – Fragnerova galerie 2005

„Karel Hubáček“, Praha – Fragnerova galerie (2006), Berlín, Mnichov (2006), Vídeň, Bratislava, Košice, Ostrava (2007)

„Zelená architektura – Green.cz“, Praha – Fragnerova galerie (2008)

Organizátorem nebo spoluorganizátorem mezinárodních konferencí:

„Praha – budoucnost historického města“, konference UNESCO, Praha 1991

„Město XIX. století“, Praha 1993

„Středoevropská architektura 1890-1998“, Zlín 1998

„Architektura mimo centra“, Liberec 2014 (připravováno)

Výzkumné úkoly (pouze jako hlavní řešitel)

Morfologie města (grant GA AV ČR 1993-95)

Česká architektura v exilu (grant Sorosovy nadace 1994-96)

Současná česká architektura (grant GA AV ČR 1996-98)

K interpretaci současné architektury (grant GA AV ČR 2002-2005)

Dějiny architektury v Zemích Koruny české (editorem a spoluautorem týmové práce, vydáno v nakl. Paseka 2009)

Současná architektura a její témata (grant GA AV ČR 2007-2009)

Architektura a veřejný prostor (grant GA ČR 2011-2014)

Výběrová bibliografie:

a) Knihy

- Architektura a město*, (spoluautoři Halík, Pavel, Nový, Otakar, Praha 1996
Současná česká architektura 1989-1999, (spoluautor Halík, Pavel) Praha 1999 (anglická revidovaná verze *Contemporary Czech Architecture 1989-1999*, Praha 2000
Čeští architekti v zahraničí, Praha 2003
Jan Hird Pokorný – český architekt v New Yorku, (spoluautor Vladimír Šlapeta), Praha 2005.
(P.K. + Petr Cook), *In/Exterior – The Works of Eva Jiricna (Práce Evy Jiříčné)*, Praha 2005.
O smyslu a interpretaci architektury (antologie přeložených textů s vlastní úvodní studií), Praha 2005
Rozhovory s architektky 01, Praha 2005
Karel Hubáček – katalog výstavy, Praha 2006
Zelená architektura.cz – katalog výstavy, Praha 2009
Velké dějiny Zemí Koruny české – architektura (editorem a spoluautorem), Praha 2008
Současná česká architektura a její témata, Praha 2011.
Architektura a veřejný prostor (antologie přeložených textů s vlastní úvodní studií), Praha 2012.

b) Díla kolektivní:

- Claudio Stoppa (ed.), *La cultura urbana tra passato e futuro*, Milano 2003 (stať : La citta come fenomeno culturale)
Claudio Grementieri et al. eds) : *Architectural Culture around 1900*, Buenos Aires 2003 (stať : Prague at the End of the 19th and the Beginning of the 20th Century).
Adéla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, (hesla současných architektů), Praha 1995, dodatky Praha 2006

Rostislav Švácha, Marie Platovská (eds.): *Dějiny českého výtvarného umění VI*. 3 kapitoly: Architektura sedmdesátých a osmdesátých let, Čeští architekti v zahraničí. Architektura po r. 1989 (3 kapitoly), in: s. 386-427 a 876-901. Praha 2007
Ivana Čapková, Jiří Ryba et all.: *České bydlení – Domy*. Praha 2006. (Komentáře ke 12 stavbám)
Dan Merta, Klára Pučerová (eds.), *New Face of Prague*. Praha 2008 (stať: Pražská architektura po r. 1989).
Pavel Vlček a kol.: *Umělecké památky Prahy. Velká Praha A-L*. (podíl na kap. o urb. vývoji čtvrtí). Praha 2012.

c) Překlady:

Christian Norberg-Schulz, *Genius loci*, (spoluautor překladu Halík, Pavel), Praha 1994

Kenneth Frampton, *Moderní architektura – kritické dějiny*, (spoluautor překladu Halík, Pavel), Praha 2004

Dalibor Veselý, *Architektura ve věku rozdělené reprezentace* (Praha, nakl. Academia, 2008)

d) statě

cca. 30 statí v časopisech a sbornících v průběhu posledních 10 let

Zahraněční pobyty:

Fulbright-Masarykovo stipendium na Columbia University, Graduate School of Architecture, Planning and Preservation v New Yorku v r. 2011 (3 měsíce).